

Улас Самчук

На двірці.

У бібліотеці зустрів свого приятеля.

— Аaaa !

— Аaaa ! Як живемо ? !

Він високий, стрункий, рудоватий... Кучері закрутілись над чолом, ніби він щойно з образу Мікель Анжельо знятий. Тиснемо руки пігні, горячі, міняємось усмішками. Муркочено один до другого і розгонно, по звичці, широкими кроками ступаємо по роспечених хідниках вулиці. Рух величезний. Авта бушують ніби дельфіни перед бурею. Розмовляємо, захлиснувшись словами, боячись, що не вспімо виговоритися. Спішимо на двірець, рвемось. Нас перепиняють вулиці та поглядають, що керують рухом. Часу брак, а висловитися хочеться... І весело, і радісно, і хочеться з себе щесь велике та добре виплюснути.

Проходимось по галасливій велітенській галі двірця. Юрба облич, гори валіз. Голосномовник на цілу галю потяги, що відіжджают вигукує. Ми руки стискаємо собі в останнє і він, ще з тою-ж усмішкою, якою усміхався з початку :

— Ну, бувай ! Приїжджає ! У нас і гори, і ліс, і сонця багато... Добре ?

Ах, добре, добре ! Як мило їхати туди, де багато сонця, гор, де повно природи. Лусну, а приїду !

Провівши очима його вузьку, довгу спину, що потонула разом з купою інших у довгому проході на перон, повернувся, переступив вулицю і скованув у невеличкий скверик.

Роскіш ! Доріжки погнулися, тверді, чисті. Палісадничок з моріжком стриженим, зеленим і таким ніжним, ніби хто тут широку хусту свіжого ярко-зеленого шовку розстелив. А мережки які на ній ! Хто так вимережив її ? Яка дорога, люба рука ? Хто хотів, щоб гарно було для мене, для вас, для тієї он купи людей, що густим вішчиком обсіла лавчики навколо розмережаної квітами хусти ? Нема де уткнути себе, а присісти так хочеться. Хочеться й собі, не гори, не простір, не поля широкі, а бідай мережану хусту палісадника оком попестити та віднести в самітню свою кімнату бодай ласкавий, тихий спогад краси. Хочеться радісно сміятися і я дійсно сміявся широко та безглаздо; сам в собі, там десь глибоко і цілій світ сміхом своїм заразити прагнув, усміхався усмішкою, яку виніс ще з галі від прощання з приятелем. Я сбережно доніс її до парку і хоча це виглядало дико та безглаздо, усміхався кожному просто у вічі, немов

клив з нього. А всі здивовано дивилися на мене та іронічно усміхалися й собі. Дурновато це — знаю. Але скажіть? Як не сміятися, коли сміх сам з грудей твоїх бренить та роспирає їх без запиту нахабно і свавільно?

Знайшовши клаптик місця на лавчині, сів. Дійсно, сів собі посеред вінчика найріжніших людей, що оточили палисадничок та тихо, ледачо балакали, куняли, парили черева, хихикали, або насупившись, уперто дивилися десь в одну точку. Я якраз до тих, що усміхаються належав. Обік-колінка якісь, круглі, випнуті і хоча не в єдвабних, та все ж жіночих панчоах. Намагаюся на них не дивитися, одвертаюся, хоча колінка вперто тичуться до очей. З другого боку куца грубенька самичка похитує дитячий візок, з якого між купою білях бебехів, витикаються два рожеві згорнені в кулаки паросточки. Колись руки будуть — думаю. Кулачисті, загрібущі. Хукай на них, самичко, хукай. Хай ростуть... Над головою клен розіпявся. Ще не старий, чипурун. Вимитий, виплеканий. Закучерявлений, наоліяний, блищить, ніби щойно з першоклясної голярні вискочив. Сонце торкнутися боїться і сховзає скісно на мене та круглі капосні колінка обік, або з розгону цілою тяжеzenою масою впирається в маестатичну корону кленового сусіди — бука. Він гордий. Патлата його корона масивом своїм закрила усю будівлю двірця, лишень золотокрилий орел двірцевої башти ніби хоче обняти широким помахом цілу ту масу, вирвати хижо з землі і піднести в безконечну глибину великого неба. Сонце в зраді з орлом. Воно міцно, вперто бе лютим боєм по розсипаних старих букових патлах, налягає розгонно дикими хвилями, змити його хотіло-б та відбивається і як вираз його божевільного безсилля густою жалобою лягає масивна тінь на величезний ланцюг авт перед двірцем. Сотки їх. Збились, сповзлись, утомившись чмихають де-котрі, або понуро, дурнувато терпляче, як наші мужики, чекають. Часом збуриться котре, шарпнеться і відлучившись від череди, покотиться по мягкому асфальті, зрідка погикуючи. Решта стоїть, чекає вперто, терпеливо, як наші мужики...

Ой ти, орле золотокрилий, що в яркому соняшному морі гориш сам як сонце і вінчаеш висоту величі двірця. Це є живчик землі... Звідси котиться бурливе життя по широчезних просторах світу, звідси виливаються в далекий світ тисячі тисяч люду, а на їх місце припливають тисячі тисяч інших. Тут якась велична сила міцно вкопала гробостінний двірець, укеронувавши його золотокрилим орлом, оперезала довгим чорним ланцюгом авт та посадила великанський парк. Тут бурно й рухливо, ніби це якесь бездонне джерело, що вічно, нагально бе.

Машин тут більше ніж людей. Тай люде все якісь машинові. Швидкі, невтомні. Здається, що в них заложено якісь нові міцні мотори і від цього їм легко, вільно, безтурботно.

Викотиться така машина, обтяжена валізами, з широкого виходу двірця, підходить до другої машини, всунеться в неї, а та шарпнеться наперед і зовсім якось безвільно, байдуже погикує собі біжучи.

І я дивився на це широковідчиненими, повними радости очима. На золотокрилого орла, на величезну, осипану сонцем корону бука, на вінчик людей навколо палісадничка... Сонце все навскоси бе. Дощ ніби під скісним вітром, золотий, горячий. Масивні купи квітів темночервоних ніби, застиглих кров землі, що виступила з її щілин і запеклася під горячим соняшнім дощем.

На доріжці зявився молодий оглядний тип. Звідки він вийшов, неугледів. Виглядав стурбований, оглядався на всі боки, ніби його переслідувано, а він шукає лише щілінки куди-б йому втикнутися. Обігши довкола палісадника, він підійшов до мене і втиснувся без запиту, нахабно в той невеличкий простір на лавчині, який відділяв мене від властительки круглих колін. Було тісно, ніяково, Аñі встали та йти, ні лаятись з ним. Що хоч. Але він зацікавив не лише мене, а й виших. Перш усього зсунув він свою потерту шоферську кепку на запотиличник, оголив своє широке ластовинясте чоло, покрите маленькими крапельками поту. Одним махом широкої волосистої руки стер піт з чола, опісля витер долоню о полатані на коліні плюшеві штані. Обличча його цупке, жилаве, все в ластовиннях. Карк міцний, бичачий, волосинками оброслий ясно-рудими, не дуже чистий. Плечі міцні широкі. Ще раз витерши чоло, він руничко заложив ногу на ногу, виставивши всім на показ великого тяжкого, широконосого черевика. Після з бічної кишені висмикнув зім'яту листівочку, олівця, притиснув ліву руку до довгої, як коровлячий язик, латки на коліні і великим чітким письмом щось писав.

Хотілося знати, що.... Що може та схвилювана, груба рука там писати? Сонце било якраз на ту руку і руде її волосся горіло сріблом-золотом. Він написав пару слів і задумався; одірзав зір від листівки, подивився у простір, не відомо куди. Кепка його стирчала на потилиці, а широке як скеля чоло видно обертало тяжкі думи, бо на ньому засівались дрібно та густо крапельки поту. Очі його глибокі, порожні, туманні. Вони ніби завішені були густою пеленою сумовитою і разом грішною якогось серпанку. Після споглянув я на листівку, яку він так і не відривав від коліна. На ній великим кривим, але чітким письмом по німецькі стояло: „Liebe sùsse Grete!“ з величезним кривим знаком оклику. Той оклик ніби дійсно кричав, кричав безсоромно, на всю губу: „Liebe, sùsse Grete!“ Кричав ті самі слова, бо більше те широке пітне чоло видно не в силі було з себе вичавити. Вираз його обличча, крик знаку оклику, щільно та гнітюче

якось лягли на мою тямку. Було ніяково, тісно, хотілося втікти, або випхнути його геть.

На хвильку увагу мою тяжку, як мокра темна дерга, піднімає і одвертає купа ріжнобарвних голубів, що розсипаною ракетою зірвались з під синьоти неба і розсипалися на яркій зеленині. Впали, крилами затріпали, плюскаючи густим тяжким сонцем, а після щільно до холодної зелені волами поприсідали і съкаться почали. Вони бути рахмани і спокійні. Вони, бозна глибоко як, кружляли у повітрі і з чистим голубиним сумлінням, всілись у самий центр одного з бурних людських джерел на землі. Ім байдуже, що навколо клопіт та поквап, метушня двірця... Ім байдуже, що змашиноване оточення до того очманіло, що навіть не цікавиться ними, тому й зрахманіли вони. Тільки одна жива істотка, одно мацюсіньке, розкаракувате створіння, відділяється від гурту і шкандинбає за голубами на травник. Хлопя куце, грубе з вилиняло від сонця тупою осячою голівкою. На опецькуватих, пухких, у білих панчішках ноженатах, чапчики, якими воно смішило по качачи перевалюючись чаготить на травник і бігає за голубами. Голуби майже не тікають. Очі всіх витрищаються... Ніхто не знає, де його нянька, а читати воно само не вміє. На травнику сувора пересторога не торкатись його, яка не обовязуючою є лише для голубів, дощу та густого тяжкого сонця.

— Киш! Киш! А киш!

Дитинча підкотиться до голуба, от от наступить, от от спіткнеться і полетить сторчака... Нагнеться вайлувато, розчепірить куці пальчики на опецькуватих, як пращики ручках, і тільки що збирається голуба за хвіст цапнути, як той тріпне крилами, підскікне, а дитина дивиться з сумом на свою порожню з розчепіреними пучками долоню.

На обличчах, на устах усміх перебігає, а в мене очі загоряються і паленіють... Мене лише острах бере, що от-от щось грізне, згребне те хлопя, здушить і викине туди за будинки. І острах мій не був даремний. Вже здаля біг стояж засапаний і тупаючи люто по доріжці тяжкими чёревиками наробив галасу. Голуби знялися і полетіли, а хлопя, розкаракувате маленьке створіннячко, гірко безпорадно заплакало.

Оглянувся і повів зором по всіх лицах навколо. Сонце посмажило багатьом чола і вони від того більш випняті, більш кулясті, бронзові якіс. Мене пражило у ліву щоку вже тільки до половини. Воно спадало за величезний, шпичастий будинок з темною закуреною вежою, до якої прилип круглий, чорний з білими цифрами годинник.

А коли звернувся до моого сусіди — він ще сидів над листівкою, на якій крикливи кривий знак оклику вигукував: „Liebe süssse Grete!” Його грубі ластовинясті зrudими во-

лосиками пальці цупко душили хемічного олівця. Шия, ніби закопчена шинка, все ще була червона та міцна. А вираз очей вже відливий, залякано-гострий. А загалом від нього стриже глибоким відчаем...

Коли раптом на очі густі свої брови напяв, вколов поглядом десь далеко-далеко у просторі невідомо який спогад, шарпнув різко листівку, подер її на дрібні, дрібні лоскутиki і тісно затиснув їх в долоні.

Я бачив як курчились на його кулаці великі випнуті жили. А після він встав... Оглянувся навколо та пару непевних кроків зробив... Шарпко кулак тріпнувсь над кошиком до відпадків і витрусив туди всі лоскутики, які поволі падали ніби пелюстки одцвілого квіту.

Ішов він видно зовсім забувши, що під ним твердо втоптана доріжка, бідака уявляв мабуть, що ступає по пливучих крижинах. Так поплівся у напрямку двірця, до якого видно свіжий інтернаціональний курер підкотив. А видно це було по всіх машинах. Всі вони насторожились. А під сходи головного виходу підішвли величезні темно-сині дві черепахи з великими бронзовими на здухвинах написами „Cunard”. Це відкриті вандрівничі автобуси інтернаціональної вандрівничої компанії. Тяжкі, довгі. Мені видно з під віття букового, через дорогу тільки грубезні, подвійні шини коліс та до половини напис: „Cunard”. Підкотили і вкопались. Занім я звівся, щоб і собі подибати близче до більшої метушні, (я завше тичу себе у всяку метушню), коли якась особа, що бундючно несла за пазухою два величезні рідкуваті кавуни, протягнула поперед мене пссика. Песик поганий, білий, кудлатий, скидався на ковтун старої заялезеної кожущини, весь час управлявся, сунувсь кожному під ноги, нюхав кождий кітчик, піднімаючи при цім задню ніжку... Але особа ніколи не дала йому докінчити те, що годиться. Бідака, хоч не-хоч, а мусів волоктися далі за особою. От, думаю, коли-б хто змусив її таку паскуду по місті волочити, то було-б гамору! А добре вільно тягає. І ще задоволена.

Вона та песик відволікли мою увагу від мого ластовиччастого типа, і я на хвильку стратив його з очей. Я підступив до гурту, до автобусів „Cunard” і знова вгледів моего типа саме тоді, коли шість мягких шкіряних лавок автобусу засіли грубі задки, а над цілим оточенням загавкала якась незрозуміла гутірка. — Англійська хтось підкачав.

Задки умощуються, гупають по мягких сідалах. Народ Ніагарою по сходах спливає та на всі боки розливається. На переді автобусу високий, довгоносий без шапки провідник, з великим рупором і я вже не знаю як там сталося. Не вглядів. Я задивився на шофера автобусу „Cunard“, я залюбувався як хорооро, вперто тримає він керму автобусу. Скільки то думаю, вивозив ти тих тяжких задків. Я тільки

хотів видістатися з натовпу, щоб дати дорогу автобусові, зробивши пару кроків по сходах, коли зобачив раптом під ногами знайому шоферську кепку моого типа. В той час саме сіпнула машина. Руки пасажирів затріпали білими хустинками. На сходах фотограф притаксовився і все цокав, і все цокав. Гостей видно, якихсь важких мав.

І в той час крик якийсь вирвався з метушні. Я оглянувся. Під автобусом щось лежало, щось знайоме ніби. І поки я встиг зробити крок вперед, зобачив голову якусь і як подвійні тяжкі шини коліс накотились і розчавили ластовинясте обличча, розчавили, аж череп хруснув, ніби хто горіха вилущив... — Ет, подумав я, був тип, а тепер чорт знашо... лемішка... І гірко, ох як гірко мені від цього стало. А тисячі машин заповзали як переполохані мурашки в ріжні сторони. Бо не знали, що сталося. Крик! Вереснув крик якийсь! А який? Вереснув і уже.

І на вереск той сповзлись тисячі машин і тиснулися на купу, щоб зиркнути на розквашену лемішку. Я виліз із юрби з привеличеною натухою і разом виніс з собою хрускіт розчавленого черепа. Він так глибоко вліз, всмоктався у мій мізок, у мою кров і нерви, що поволотнив мое обличча, курчив мязи на шиї і витрясував з моїх грудей захололе в кусень льоду серце. Я нічого більше не бачив... пардон, бачив!

Бачив того поганого песика. Той білий, брудний клапоть кожушини якось вплутався під ноги машин і гірко скавулив. Боже, як перлася його груба пані, як випнулись у неї перестрашені очі, і як почервоніла... І де вона вискіпалася? І нашо вона притягнула ту брудну кожушину сюди, саме сюди, нашо перелякалася? Кудлатий пузик скавулів гірко, гірко. Ноги по ньому топтались, по його ковтунах, а повногруда спіла пані дуже лаялась непристойними словами. Пропустіть його! Пропустіть..., Милі мої... Хай вилиже, хай піднесе ніжку над розчавленою купкою...

Чекайте... Ще буде час. Насиплють хай кіпчик, тоді може...

Хрускіт черепа прогнав мене геть. Льодове серце калаталось, перлось геть. Я тікав, геть на гору тікав, по трамваєвій лінії 22, перся так швидко, що трамвай ледве, ледве перегнав мене. Який небудь поганенький коли-б, той може не втяв би. Я біг, як дикий буйвол зі стрілою у серці. Я Велзевул, що крила під смалив о священий вогонь величнього жорстокого божества. Я жебрак, якому по пятах гналась ненажера смерть. Боже, як я біг!

А сонце тим часом зникло і стало зовсім пусто на широкому небі. Порожньо стало. Скрізь порожньо. І на небі, і на землі. Тисячі горячих перламутрових озер палало десь в уявні і я бачив їх так чітко, ніби і зараз чую виклад

священника про вічність буття... Ох, вічносте, вічносте! Яке ти обтріпане, миршавеньке слівце! Якого зробили з тебе віхтика, щоб витирати розчулені очі і барапів, козлів і іншої погані в людській подобі. *Lüge!* Брехня! Я вічність! Я! Чуєте? Я, той, що відкрив завісу жорстокого кінця. Як я люблю тебе о, моторний ранку, коли туманні ріки несуть тяжкі води поволі і цвітуть на них гострозорі лілеї краси! Я люблю тьмяний повний день, коли гаряча земля прискорює свій гін і гурчить і стогне, і рве, рве в далечінь! Я люблю вас, димчасті вечорі, що зриваєте душі міліонів з землі, ніби зіяли квіти і несете їх під небесну височінь, щоб вмоочити у свіжий трунок вічного неба. І нарешті і ніч люблю! Божевільно! Люто, жорстоко! Як звір хижий!...

І нашо? І нашо зриває хтось мою велику любов тоді, коли я не хотів її зривали?

Я крикнув: „Я вічність!“ Але повірте. Це є моя велика скарга, безбережна іронія над тим проклятим „Я“. Я згірдливо хитаю головою... і з голови моєї спадають сиві волосинки, як срібні струни, що грають... грають... Ні, вибачте... Я вже не скажу, як вони грають... Вони вже властиво добрають... Даремне я втікаю від того хрускоту, даремне... Все... Все, мої милі, треба хоробро зустрічати. На те є дверець. Він привозить, він і вивозить... Нікуди не втечеш... О, нікуди!... (Хитання сивої голови, з якої спадають срібні волосинки). З високого неба також падають срібні зорі, бо вже під осінь.

Другого дня в деяких ранішніх часописях була слідуюча замітка:

„Вчора, в годині 1/19, на двірці „Ікс“ шофер інтернаціональної пароплавної та вандрівничої компанії „КОНАРД“, „Ігрек Зет“ кинувся під автобус тієї компанії. Причини невідомі“.

Прага, початок вересня 1930.

Володимир Бірчак.

П Р И Т Ч I.*)

XIII. Молитва.

Я чув таку молитву:

— Міцні груди дай мені великий, всемогучий Боже, нездобуті для обману, брехні й підлоти, а могутні й сильні, як скеля над берегом моря. Кріпкі хвилі розбурхано-

* Гл. ЛНВ, кн. II, с. р.